Şîn (Ağıt) Geleneği: Kürt Alevilerde Hafıza ve Direniş

Mehmet Bayrak
bayrak.mehmet@web.de

Yayımlanma Tarihi:
2 Temmuz 2025

İndirilme Tarihi:
24.11.2026

Önerilen Atıf: Bayrak, Mehmet (2025). Şîn (Ağıt) Geleneği: Kürt Alevilerde Hafıza ve Direniş. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. https://doi.org/10.68413/alevian siklopedisi.mfdr8 (Erişim Tarihi: 24.11.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı** kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID
lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisations/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143 Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet
Şîn (ağıt) geleneği, Kürt Alevi toplumlarında yalnızca ölümün ardından yakılan bir yas şiiri değil, aynı zamanda kolektif hafızayı, kimliği ve direnişi taşıyan kutsal bir söz biçimidir. Özellikle İçtoroslar bölgesinde yaşayan Kızılbaş Kürtler arasında köklü olan bu gelenek, bireysel acıyı toplumsal trajediye bağlayarak tarihsel süreklilik ve mekânsal aidiyet yaratır. Kadınların taşıyıcılığında gelişen şînler, doğayla kurulan kutsal ilişkiyi ve adalet arayışını dile getirir; dağlar, nehirler ve hayvanlar ağıtın parçası hâline gelir. "Erdemli eşkıya" figürü ve zulme karşı direniş, birçok kılamın merkezinde yer alırken, dilsel baskılara rağmen bu gelenek sözlü kültürde ve dijital mecralarda yaşatılmaya devam etmektedir. Şîn, Kürt Aleviliği'nin hafızasında hem bir yas sesi hem de hakikatin şiirsel ifadesidir.

Anahtar Kelimeler: Ağıt, Deyiş, Kılam, Kürt Alevi, Toroslar

Şîn (Ağıt)

Kürt Aleviliği'nin inançsal ve estetik evreninde özel bir yere sahip olan şîn (ağıt), ölümün ardından söylenen bir yas anlatımı olmanın ötesinde, bir topluluğun tarihsel belleğini, kolektif kimliğini ve direnişçi ruhunu taşıyan canlı bir sözlü edebiyat biçimidir. Özellikle İçtoroslar bölgesinde yaşayan Kızılbaş Kürtler arasında derinlemesine yaşatılan bu gelenek, bireysel acıdan doğup toplumsal bir hafızaya dönüşür. Ağıtlar, Kürt halkının tarih boyunca karşılaştığı

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar)a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

zulüm, savaş, adaletsizlik ve trajediler karşısında geliştirdiği sözlü hafıza tekniklerinin en yoğun ifadelerinden biridir. Bu yönüyle, ağıt yalnızca bir dilsel performans değil, aynı zamanda kutsal bir eylem, bir hafıza ritüelidir.

İçtoroslar coğrafyası -Maraş, Adana, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Kayseri ve Sivas'ı kapsayan geniş dağlık alanlar- tarihsel olarak yalnızca coğrafi bir geçiş kuşağı değil, aynı zamanda Kürt ve Alevi kimliklerinin yoğunlaştığı, şekillendiği ve iç içe geçtiği bir kültürel merkezdir. Bu bölge, yüzyıllar boyunca birçok toplumsal isyana, dini-mistik harekete ve adalet arayışına ev sahipliği yapmış; Babaî isyanından Şah Kalender ayaklanmasına, 1970'lerdeki devrimci gerilla hareketlerine kadar birçok direniş pratiğinin mekânı olmuştur. Bu tarihsel arka plan, bölgenin ağıt geleneğini sıradan bir yas anlatısından öteye taşır. Her ağıt, yalnızca bir kişinin ardından yakılan bir şiir değil, aynı zamanda bir topluluğun travmatik geçmişinin şiirsel biçimde tekrar hatırlanması, yeniden dile gelmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Şîn geleneği, Kürt toplumunun sözlü kültüründe en eski örneklerine sahip edebi türlerden biridir. Nitekim M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen Borazboz adlı bir Kürt şairinin Kurmanci lehçesiyle yazılmış mezar taşı şiiri, karısına duyduğu özlemi dile getiren bir ağıttır. "Birlikte geçen günleri özlüyorum / Hele sabah çıkıp gidişimizi" dizeleriyle başlayan bu kılam, ölümle yüzleşmenin sadece kişisel değil, doğayla, mekânla ve ortak geçmişle kurulan bir ilişki olduğunu gösterir. Ağıt, bu anlamda, insanın dağlarla, derelerle, sevgiliyle ve geçmişle olan bağını aynı anda dile getirir. Şînler bu yönüyle, yalnızca bir acının dışavurumu değil, bir dünyayı anlamlandırma biçimidir.

İçtoroslar'daki şîn geleneği özellikle kadınların taşıyıcılığında bugüne ulaşmıştır. Êmkê Simke, Gülizar Doğan gibi kadın ağıtçılar, yalnızca acılarını dillendirmekle kalmazlar; aynı zamanda hafızayı, dili ve kültürü bir sonraki kuşağa aktaran sözlü tarihçiler işlevi görürler. Kadın sesinden yükselen ağıt, toplumsal cinsiyet rollerini

dönüştürerek kamusal alanda var olmanın ve duyulmanın bir biçimi haline gelir. Kadınlar, yasın dili üzerinden hem kişisel hem de kolektif olanı dillendirir; ölüye, zalime ve halka aynı anda seslenir. Bu bağlamda, şîn yalnızca bir edebi tür değil, aynı zamanda Kürt Alevi kadınlarının kültürel ve politik varoluşunun da araçlarından biridir.

Ağıtlarda sıkça karşılaşılan imgelerden biri doğadır. Dağlar, dereler, yaylalar, keçiler, meşe ağaçları ve kar sularıyla birlikte ağlayan bu metinlerde, doğa yalnızca fon değil, aktif bir aktördür. Bir örnekte, Munzur'un bir çiçeği olarak tanımlanan gerilla oğlu için bir annenin şu sözleri nehrin de ağıt yaktığını ima eder: "Onlar Munzur'un gülünü kopardı… Ben onu Munzur'a emanet ettim." Burada, Munzur nehri yalnızca coğrafi bir unsur değil, bir tanık, bir şahit, bir koruyucu olarak yeniden sembolleştirilmiştir. Bu kullanım biçimi, Kürt Alevi kozmolojisinin doğal varlıklarla kurduğu kutsal ilişkiyi gösterir. Raa Haqi inancında can taşıyan her varlık -ister insan ister dağ keçisi olsun- bir hafıza taşıyıcısıdır. Şîn, bu varlıklarla duygusal bağlar kurarak inancı güçlendirir, topluluğu bir arada tutar.

Şînlerin önemli bir yönü de politik içeriğidir. Özellikle 20. yüzyılda "erdemli eşkıya" figürü etrafında şekillenen ağıtlar, devlet baskısına karşı halkın adalet anlayışını şiirleştirmiştir. Koçgiri isyanına katılan İsmail Yıldız gibi figürler için yakılan kılamlar, hem kahramanlık anlatıları hem de halkın gözündeki adaletin temsilleri olmuştur. Örneğin, bir kılamda şöyle denir: "Ismailê rewşenbîr, ne serserî bû, şêr bû / Serê xwe da ji rêya xwe, serdanê xwe pak kirî." (Aydın İsmail, serseri değil, aslandı / Kafasını yoluna koydu, ziyaretini arıttı.) Bu ağıtta, eşkıya figürü yalnızca bir isyancı değil, kutsallığa ulaşmak için kendini feda eden bir mürşit gibi konumlandırılır. Bu tür ağıtlar, şîn geleneğini politik bir hafıza mekânına dönüştürür.

Kürt Alevi ağıtlarının çoğu Kurmanci ve Kırmancki lehçelerinde yazılagelmiştir. Ancak modern dönemde yaşanan dilsel baskılar, özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde Türkçeleşme süreçleri, bu edebi ürünlerin

anadilinde aktarımını zorlaştırmıştır. Mehmet Bayrak'ın aktardığı gibi, birçok kılam artık Türkçe'ye çevrilerek aktarılmak zorunda kalınmıştır; çünkü Zazaca ya da Kurmanci söylenen ağıtlar devletin yasakçı politikaları nedeniyle kamusal alanda yasaklanmıştır. Bu durum, ağıt geleneğinin sadece sözlü değil, dilsel bir asimilasyona da maruz kaldığını gösterir. Bugün birçok ağıtçı, "Kürtçe düşünüp Türkçe yazanlar" ya da doğrudan "Türkçe düşünüp yazanlar" hâline gelmiştir. Bu dilsel kırılma, ağıtların taşıdığı hafızayı da parçalamış, duygunun dildeki karşılığını zayıflatmıştır.

Yine de şîn geleneği, bu baskılara rağmen kendini yeniden üretmenin yollarını bulmuştur. Bugün sosyal medyada, dijital kayıtlarla ya da diaspora derneklerinin etkinliklerinde, ağıtlar hem geleneksel hem de yeni biçimlerde yaşamaya devam etmektedir. Genç kuşak sanatçılar, bazen bir klamı yeniden bestelemekte, bazen bir ağıtı rap ya da spoken word formlarında icra etmekte, böylece geleneği dönüştürerek sürdürmektedir. Bu, şînin hem yaşayan hem de evrilen bir kültürel form olduğunu gösterir. Dilsizleştirilmeye çalışılan bir geleneğin, dijital çağda yeniden ses bulması, Kürt Alevi hafızasının direngenliğine işaret eder.

Şîn geleneği, nihayetinde Kürt Alevi toplumunun acıdan hakikate, yas tutmaktan direnişe uzanan kadim bir anlatı biçimidir. Sözlü tarih, kutsal mekânlar ve kolektif bellek arasında kurulan bu şiirsel köprü, yalnızca bir geçmiş anlatımı değil, aynı zamanda bugünün ve geleceğin anlamlandırılma biçimidir. Kürt Aleviliği'nin doğaya, kutsallığa ve adalete dayalı etik dünyası, bu ağıtlarda ete kemiğe bürünür. Her şîn, bir hayatı, bir mücadeleyi ve bir coğrafyayı anlamaya dönük ahlaki bir çağrıdır.

Sonuç

Şîn geleneği, Kürt Alevi toplumunun yüzyıllardır süregelen acı deneyimlerinden süzülerek oluşmuş, yalnızca bir yas anlatımı değil, aynı zamanda bir toplumsal direniş ve hafıza biçimi olarak bugüne taşınmıştır. Bireysel kayıpların

ötesinde, bir topluluğun tarihsel kırılmalarına, kutsal mekânlarına ve inanç dünyasına tutunan bu sözlü gelenek, dilsel, mekânsal ve kültürel aidiyetin yeniden üretildiği güçlü bir anlatı alanı sunar. Şînler, hem geçmişin ağırlığını hem bugünün hakikatini hem de geleceğe devredilecek kolektif bir bilinci taşır. Bu yönüyle şîn, Kürt Aleviliği'nin sadece bir yas ritüeli değil, aynı zamanda hafızayla kurduğu direngen ve kutsal bir söz ilişkisidir.

Kaynakça & İleri Okumalar

Bayrak, Mehmet. 1997. *Alevilik ve Kürtler*. İstanbul: Özge Yayınları.

Bayrak, Mehmet. 2002. *İçtoroslar'da Alevi-Kürt Aşiretler: İnceleme-Antoloji*. Ankara: Özge Yayınları.

Gezik, Erdal. 2021. "The Kurdish Alevis: The Followers of the Path of Truth (Raa Haq / Riya Heqi)." In *The Cambridge History of the Kurds*, edited by Hamit Bozarslan, Cengiz Güneş, and Veli Yadırgı, 560-580. Cambridge: Cambridge University Press.

Gezik, Erdal, and Ahmet Kerim Gültekin, eds. 2019. *Kurdish Alevis and the Case of Dersim: Historical and Contemporary Insights*. Lanham, MD: Lexington Books.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2019. *Kurdish Alevism: Creating New Ways of Practicing the Religion*. Working Paper no. 18. Leipzig: Leipzig University, HCAS "Multiple Secularities – Beyond the West, Beyond Modernities". https://www.multiple-secularities.de/publications/working-papers/

Keleş, Jan. 2014. "The Politics of Religious and Ethnic Identity among Kurdish Alevis in the Homeland and Diaspora." In *Religious Minorities in Kurdistan: Beyond the Mainstream*, edited by Khanna Omarkhali, 173-227. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Sökefeld, Martin. 2005. "Sind Aleviten Muslime? Aspekte

einer Debatte unter Aleviten in Deutschland.” *Ethnoscripts: Zeitschrift für aktuelle ethnologische Studien* 7 (2): 118-133. Hamburg: Universität Hamburg.

Yayıncı Notu: Bu yayında yer alan görüş, yorum ve veriler yalnızca ilgili yazar(lar)a aittir; Alevi Ansiklopedisi’nin, editörlerinin veya destekleyici kurumların görüşlerini zorunlu olarak yansıtmaz. Alevi Ansiklopedisi ve editörleri, içeriğin kullanımından doğabilecek sonuçlardan sorumlu değildir